

HEERKUNDEKRING "PERLLAND" te HELMOND

Opgericht 24 mei 1948

Secretariaat: Oostende 31 A

L.S.,

Mededelingen van het bestuur.

Bestuursfuncties.

In ons volgende blad zullen wij enige mededelingen doen over de waarneming van bestuursfuncties.

Naam Mededelingenblad.

Het bestuur zoekt naar een passende naam voor ons blad. Wij zijn hierin nog niet geslaagd.

Wie van onze leden heeft een suggestie voor een acceptabele naam die kort en karakteristiek is voor Helmond en omgeving? Denkt U er eens over na.

Inzendingen aan C. van Bokhoven, Oostende 31 A, Helmond.

Nieuwe leden.

Mejuffrouw M. van Huisseling, Kerkstraat 18, Asten,
Mejuffrouw J. Gerold, Kerkstraat 18, Asten.

10e Palmpaasoptocht.

Voor de 10e maal organiseert onze Kring op 22 maart a.s. de Palmpaasoptocht voor de Helmondse jeugd.

Is de kerk van Rixtel de Moederkerk van Helmond ?

Aan het einde van het artikel in.nnr. 2 van deze jaargang, beloofde ik U, dat ik in dit nummer de kerkverplaatsing, die zich in de 15e eeuw in Helmond heeft voorgedaan, zou behandelen. Voordat we dit echter nader kunnen gaan bekijken, moet ik U eerst een ander probleem voorleggen, zoals trouwens al uit de titel blijkt, n.l.: Is Rixtel de Moederkerk van Helmond ? Allereerst dienen we nu te gaan, waarop de bewering, dat Helmond dus dochterkerk van Rixtel is, berust. Men steunt hierbij o.a. op "Bijzonderheden van Helmond en Rixtel naar Postel's Archieven" door Th. Welvaerts, die eind vorige eeuw Prior-Archivaris was der Abdij van Postel en in 1890 genoemd boek te Helmond heeft laten uitgeven. Welvaerts heeft voornamelijk gebruik gemaakt van het Archief der Abdij Postel en Levens van het stedelijk en kerkelijk archief van Helmond (aantekeningen van Rector Donckers) en van aantekeningen van Petrus Willemaers, die in 1644 pastoor van Helmond werd; (deze stelde in 1645 een "Registrum Pastoratus Helmundani" op); Rector Donckers leende dit Registrum uit het Helmonds parochieel archief aan kanunnik Welvaerts, maar dit is een lening "in perpetuum" geworden, want nu berust dit Registrum nog in Postel.

Laten we eens zien, hoe Welvaerts zijn theorieën opbouwt. In 1121 werd de Norbertijnen-Abdij van Floreffe (in België) opgericht. Nu leefde in de twaalfde eeuw een zekere Vrouwe Didradis van Rixtel, die o.a. te Rixtel nogal veel goederen heeft bezeten. Welvaerts redeneert nu als volgt: wellicht was Didradis eigenares der tienden te Rixtel; omdat iemand die eigenaar was der tienden meestal ook het bevestigingsrecht had, heeft Didradis waarschijnlijk ook het bevestigingsrecht van Rixtel gehad. Daar nu Rixtel de moederkerk is geweest van Helmond, zegt Welvaerts (die bij deze bewering verwijst naar een handschrift van 1586 dat nu te Postel berust en waarover hieronder meer), is Didradis waarschijnlijk ook in het bezit geweest van het bevestigingsrecht van Helmond. Omdat nu met zekerheid vaststaat, dat Didradis in 1173 de tienden van Roussel, die zij bezat, aan de Norbertijnen van Floreffe geschenken heeft, zegt Welvaerts, dat zij dit waarschijnlijk ook met Rixtel en Helmond gedaan heeft.

De enige conclusie die we tot nu toe kunnen trekken, is, dat het best mogelijk is, dat Welvaert gelijk heeft in zijn verklaring van de manier, waarop Floreffe in het bezit is gekomen van het bevestigingsrecht van Helmond. Maar het kan ook best zijn, dat hij ongelijk heeft en dat het geheel een aardig gevonden maar

holle onware godachten-constructie van Welvaarts is. Het is alleen maar jammer, dat zovelen zonder meer overschrijven, dat het dus z6 is, want Welvaarts zegt het !

Waarop steunt nu de bewering, dat Rixtel de Moederkerk is van Helmond ? Zeker is, dat reeds in 1178 de Abdij van Floreffe in het bezit was van de kerken van Rixtel en van Helmond; dat blij uit een acte van Paus Alexander III die in genoemd jaar Floreffe bevestigde in het bezit der beide kerken.

Op 5 januari 1182 werd dit nogmaals bevestigd door Paus Incius III; dit is te vinden in "Oorkonden betreffende Helmond" door Krom en Sassen, in 1884 uitgegeven te 's-Hertogenbosch. De schrijvers, die deze acte van 1182 aanhalen, steunen daarbij op Welvaarts.

Ook in acten van 1276 en 1279 vinden we vermeld, dat Floreffe in het bezit was van het bevestigingsrecht of patronaatsrecht der kerken van Rixtel en Helmond.

In de acte van 1276 staat, dat er een geschil gerezen was tussen de Abdij van Floreffe en Hertog Jan I van Brabant over het Patronaat der kerken van Rixtel en Helmond. Er staat letterlijk "super iure patronatus Ecclesiarum de rixtelle et de helmont quarum una dependet ex altera...." = over het patronaatsrecht der Kerken van Rixtel en Helmond, waarvan de ene afhankelijk is van de andere.

Bijna woordelijk dezelfde woorden zijn te vinden in een handschrift van het jaar 1300, waarbij de Abt van Floreffe een medebroeder voordraagt als pastoor van Rixtel en Helmond. Er staat letterlijk: "cum ecclesie seu capelle de Rixtelle et de Helmont, que pro una habentur et quarum una dependet ab altera" = met de kerk van Rixtel en Helmond, die als één(kerk) beschouwd worden en waarvan de ene afhankelijk is van de andere. Van deskundige zijde is mij verzekerd, dat het helemaal niet vaststaat, dat "de ene" (una) teruglaat op de laatstgenoemde en "de andere" (altera) op eerstgenoemde. Uit deze beide teksten is dus niet af te leiden, dat Helmond afhankelijk is van Rixtel; als men alleen op deze teksten steunt, kan men alleen beweren, dat zij "van elkaar afhankelijk" zijn.

Het enige waarop men tot nu toe zou kunnen steunen is, dat Rixtel steeds op de eerste plaats staat, maar niemand kan dit als bewijs aanvaarden, dat Rixtel dus de moederkerk is van Helmond.

Het oudste stuk, dat uitdrukkelijk zegt dat Rixtel de moederkerk is van Helmond, is het boven reeds terloops aangehaalde handschrift van 1586, dat nu te Postel berust.

Het is een oorkonde van Clemens Crabeels, bisschop van 's-Hertogenbosch. De volledige tekst is te vinden in bovengenoemd werk van Welvaarts en ook in de "Oorkonden betreffende Rixtel" van Sasse van Ysselst (Den Bosch 1920). Er staat letterlijk in: "quod dicta ecclesia Rixtelensis caput et mater sit, Helmundana autem tantum filia" = dat de genoemde kerk van Rixtel het hoofd en de moeder is, die van Helmond slechts de dochter". Het bovengenoemde "Registrum Pastoratus Helmundani" van Pastoor Willemaers van 1645 zegt ook: "Ecclesia ... in Rixtel est matrix-ecclesia ecclesie beati Lamberti in Helmond, que duo parochiales ecclesie canonice sunt unite et ab uno eodemque rectore ecclesie Helmondane reguntur" = de kerk ... van Rixtel is de moederkerk van de kerk van St. Lambertus in Helmond, welke twee parochiekerken kanoniek verenigd zijn en door een en dezelfde rector der Helmondse Kerk bestuurd worden."

Mogen we nu niet aannemen, dat bisschop Crabeels, steunende op het boven genoemde "waarvan de ene afhankelijk is van de andere" het nu eens heel duidelijk heeft willen zeggen, en er op eigen gezag van gemaakt heeft, dat Rixtel de moederkerk is en Helmond de dochterkerk?

Dat ook Willemaers spreekt van "Moederkerk Rixtel" is geen bewijs; we weten totaal niet, waarop Willemaers voor deze bewering steunt; wellicht (om Welvaarts na te doen) op de oorkonde van bisschop Crabeels, en van deze weten we evenmin waarop hij steunt voor zijn bewering; wellicht heeft hij het afgeleid uit het "waarvan de ene afhankelijk is van de andere".

In "Kerkelijke instellingen in de Middeleeuwen" van Nollet en Boeren beweren de schrijvers op blz. 316: "Evenmin geeft de naam ecclesia matrix in oudere teksten uitsluitel" (hoeveel te minder in jongere teksten).

Vóór de 13e eeuw is deze benaming synoniem met ecclesia baptismalis (= doopkerk) en duidt zij dus niet noodzakelijk een moederkerk aan. Pas in de 14e en 15e eeuw komt de benaming (ecclesia matrix = moederkerk) speciaal in gebruik om de ware of vermeende moederkerk te onderscheiden van haar dochterkerken".

Als men dus niet méér bewijzen kan aanhalen voor de bewering, dat Rixtel moederkerk is van Helmond, staat deze bewering zó zwak, dat men ze slechts met zeer veel voorbehoud kan aanvaarden.

P.v.d.Furgt.

De bewoners der Veestraat in 1839.

De straat die nu in de krant dikwijls "de Kalverstraat" van Helmond wordt genoemd, droeg een honderd jaar geleden de naam "Pantoffelstraat". De zakenpanden van nu waren de herenhuizen van toen, terwijl daar tussen nog kleine huisjes en gangetjes waren, waarin de huiswever zijn getouwen liet werken. Wij zullen eens een kijkje gaan nemen wie er in 1839 (zie register Volkstelling 1839 Gemeentearchief) woonde en wat zijn beroep was en zullen dan zien dat er nog slechts enkele families zijn, die nog in de straat wonen, terwijl ook de meeste namen niet meer in onze stad voorkomen.

We zullen beginnen aan de brugzijde, dus waar nu Tuinroom De Brug staat. De huizen stonden toen meer naar het kanaal toe, zodat een gedeelte van het tegenwoordige wegdek bebouwd was.

1. Albertus Bots, Fabrikant, oud 61 jaar, R.K.
Geb. te Borkel, gehuwd met

Maria van Dijk, oud 57 jaar.

kinderen: Franciska Josephina oud 27 jaar en
Maria Petronella oud 25 jaar.

De dienstbodes Petronella Muislaar, 18 jaar, geb. te Leden en Petronella Peeters, 33 jaar, geb. te Venray.

2. Theodorus Hermans, Fabrikant, oud 44 jaar, R.K.
geb. te Dommelen, gehuwd met

Petronella van Krazy, geb. te Helmond, oud 42 jaar.

kinderen: Jacobus 11 jaar, Wilhelmine 10 jaar,
Henricus 8 jaar, Wilhelmus 5 jaar en Petronella 13 jaar.
inwonend Catharina Mockers 80 jaar en Peter Vulings 13 jaar.

3. Willem van Hout, Fabriekswever, oud 67 jaar, R.K.
gehuwd met

Wilhelmina Amans, oud 61 jaar.

Kind: Maria Catharina 22 jaar.

4. Antonius Bots, fabrikant, oud 64 jaar, R.K.
geb. te Borkel.

Amandus Bots, fabrikant, oud 25 jaar.

Franciska Bots, 26 jaar.

Dienstbode Anna Klots, 24 jaar, geb. te Terheide.
(Nu pand fa. Brunning)

5. Thomas Luyben, Tingieter, oud 45 jaar, R.K.
geb. te Helmond, gehuwd met
Wilhelmina Sanders, 41 jaar.
Inwonende broer Franciscus Luyben, Tingieter, 48 jaar.
Inwonende neef Gerardus Luyben, Tingieter, 31 jaar.
Inwonende Laurens Hockers, Leerlooier, oud 29 jaar.
Inwonende A. Rom, Scholier, 13 jaar, geb. uit Driol.
(nu pand Hermes)
6. Paulus Joosten, Leerlooier, oud 43 jaar, R.K.
geb. te Sterksel, geh. met
Maria Anna Vorblest, geb. te Helmond, oud 45 jaar
Kinderen Maria Catharina 13 jaar, Petrus Fr. 10 jaar,
Gertruda A. 8 jaar, Petrus P.C. 6 jaar.
- 6a. Johannes Paulus Meeuw, Schoonmaker, oud 57 jaar, R.K.
Weduwnaar.
Kinderen Anna Maria 10 jaar, Francina Helena 9 jaar.
- 6b. Johanna Merks, naaister, R.K., geb. te Nijmegen, 57 jaar,
Inwonende Hondrina v.d. Kerkhof, geb. te Deurne oud 76 jaar.
7. Arnoldus van Dijk, Bliklager, oud 45 jaar, R.K.
geb. te Maren, gehuwd met
petronella Jansen, geb. te Someren, oud 47 jaar.
Kinderen Maria 21 jaar, Petronella 19 jaar, Jacobus
H. 9 jaar, Leonardus H. 6 jaar, Maria E. 3 jaar, Gérard $\frac{1}{2}$ j.
Blikslagersknechten Julianus Schoonhoven, 17 jaar, geb. te
Beek en Donk, Prot. Egidius van Est, 12 jaar, geb. te Arnhem
8. Johannes Timmermans, Winkelier, oud 49 jaar, R.K.
geb. te Vlierden, gehuwd met
Maria Anna van Berkenbosch, geb. te Eindhoven, oud 53 jaar.
Kind Johannus Michiel oud 14 jaar.
9. Johannus Idrechts, Schrijnwerker, oud 31 jaar, R.K.
geb. te Veldhoven, gehuwd met
Maria Helena Aarts, geb. te Eindhoven, 31 jaar.
Kinderen Johannes H. 5 jaar en Johanna M. 1 jaar.
Inwonende Elisabeth van Hoeck, geb. te Eindh., oud 70 j. en
Henricus van Toon, geb. te Vught, 12 jaar.

Schrijnwerkersknechten Johannus Lokert, 23 jaar, uit Haps,
M. van Ummelen, 24 jaar uit Vught, A. v. Kessel, 26 jaar
uit Gemert, H. Hermans, 16 jaar uit Venray.

12. (Veestraat 10 en 11 onbreken in dit register)
Peter Hoekers, Leerlooder, oud 36 jaar, R.K.
geb. te Helmond, gehuwd met
Johanna Catharina Swinkels, geb. te Helmond, oud 28 jaar.
Kinderen Johannus H. 5 jaar, Maria H. 4 jaar, Wilhel-
mina H. 2 jaar, Willem Fr.H. 8 maanden.
Dienstbode Maria Heinsbergen, oud 21 jaar, uit Mons.
(pand nu fa. van Will)

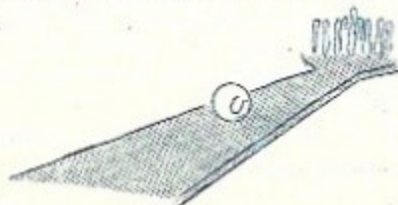
Wordt vervolgd.

Alphons Niessen.

Een Oude Sportsclub.

Sinds Helmond een of meer kranten rijk is (dat is sinds 1880)
is het niet meer onmogelijk uit diverse krantenberichtjes een
geschiedenis samen te stellen van een bepaalde vereniging of
club, indien men daartoe de moeite wilt doen.
Maar vóór die tijd tasten wij in het duister, als we uit de voor-
historie van de toen bestaande of reeds verdwenen gezelschappen
nou willen nagaan.
Tenzij men iedere toevallige aantekening bewaart die men in de
meest-onverwachte paperaussen kan tegenkomen. Zo vond ik - om een
voorbeeld te noemen - de volgende mededeling:
"22 sept. 1878" bij het 50 jarig bestaan der Kon.Mil. Academie
te Breda nam de HELMONDSE KEGELCLUB te HELMOND deel aan de in-
ternationale wedstrijd voor kegelgezelschappen, uitgeschreven
door de vergadering Arena amicitas".

J. Heeren.

Vakmanschap in Helmond 1870
Zilveren Medaille voor een graveur van van Vlissingen

Dat het vakmanschap te Helmond reeds in 1870 op een hoog peil stond blijkt wel uit enige stukken uit het archief van het Departement Helmond van de Nederlandse Maatschappij ter bevordering van Nijverheid, opgericht te Haarlem in 1778 (Deze Mij. bestaat nog; het departement Helmond is in 1873 opgeheven). Het departement Helmond verleende in 1870 zijn medewerking aan de Internationale Tentoonstelling voor de werkman "welke in genoemd jaar te Londen werd gehouden. In de onder de verschillende ambachtslieden verspreide circulaire wordt o.m. gezegd:

" te Londen wordt deze zomer voor elke werkman de gelegenheid geopend om zijn eigen werk ten toon te stellen. Werklieden van verschillende natiën zullen daar met elkander wedijveren. De Nederlandse handwerkman, die in zijn vak belang stelt, behoeft zijn land niet, maar geve zich de moeite een of ander eigen werk voor deze tentoonstelling in te zenden, opdat het blijke dat Nederland, wat de ontwikkeling, kunde en ijver zijner werklieden betreft niet voor het buitenland behoeft onder te doen."

Of aan de oproep vele Helmondse vaklieden gehoor hebben gegeven, hieromtrent zijn in het archief geen gegevens te vinden. Wel blijkt, dat de Heer Jean David Erdmann Schmidt werkzaam bij de firma van Vlissingen te Helmond, een werk had ingezonden en dat hem hiervoor een zilveren medaille werd toegekend. Zijn werk viel in de klasse "Schone Kunsten" op werd omschreven als volgt "wegens drukproeven op katoen, zijde enz. en drukvormen."

Op 17 juni 1871 zond het Hoofdbestuur der Maatschappij de medaille toe aan het departement Helmond met verzoek aan de Heeren van Vlissingen te vragen om deze op plechtige wijze uit te reiken. Het Hoofdbestuur vond de toekenning van de medaille van dusdanig belang dat het zelfs vroeg om op de hoogte gesteld te worden van de plechtigheid waarmede de uitreiking was geschied. Gegevens hierover heb ik echter niet kunnen ontdekken. Het departement Helmond, dat in 1873 werd opgeheven, was de laatste jaren weinig actief en ik vermoed, dat men zich omtrent de wijze van uitreiking niet heeft bekommerd.

C. van Bokhoven.